

Oikeustoimittajat ry
Jarkko Sipilä
MTV3 Uutiset
00033 MTV3

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHELLE

Oikeustoimittajat ry pyytää oikeusasiamiestä selvittämään, menettelikö Turun vankila laillisesti estäessään toimittajan pääsyn seuraaman ns. Turun raharyöstöjä koskevaa julkista oikeudenkäyntiä. Lisäksi pyydämme selvittämään menettelyn laillisuuden siltä osin kuin oikeudenkäyntiä seuraamaan saapuvien tiedotusvälineiden edustajia vaadittiin etukäteen ilmoittamaan nimensä lisäksi syntymäaikansa.

Pyydämme myös selvittämään Turun käräjäoikeuden menettelyn laillisuuden, kun se on sallinut vankilaviranomaisten rajoittaa pääsyä julkiseen oikeudenkäyntiin.

Erikseen pyydämme oikeusasiamiestä selvittämään myös yleisellä tasolla, millä perusteilla vankiloissa järjestettyjen oikeudenkäyntien julkisuutta voidaan rajoittaa oikeudenkäynnin julkisuuslaista (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa) poikkeavalla tavalla.

Tapahtumatiedot

Turun käräjäoikeus alkoi syyskuussa 2008 käsitellä Turun raharyöstöjä (Suomen Pankin Turun-konttorin ryöstöä ja Liedon arvokuljetuksen ryöstön yritystä) Turun vankilassa. Jutun käsittely alkoi perjantaina 12.9.2008 valmisteluistunnolla. Pääkäsittely alkoi maanantaina 15.9.2008.

Jo elokuun puolella tiedotusvälineille lähetettiin mm. Oikeustoimittajat ry:n jakelulistan kautta tiedote, jossa mm. pyydettiin istuntoon osallistuvia toimittajia ja kuvaajia ilmoittautumaan käräjäoikeuteen sen selvittämiseksi, kuinka paljon istuntoon on tulossa median edustajia.

Muutama päivä ennen oikeudenkäyntiä, 9.9.2008, käräjäoikeudesta tuli uusi tiedote (liite 1). Siinä istuntoon saapuvia toimittajia ja kuvaajia kehoitettiin ilmoittautumaan vankilaan:

”Oikeudenkäynnin häiriöttömän kulun takaamiseksi ja vankilassa noudatettavien turvallisuusjärjestelyjen vuoksi joudumme kiinnittämään erityistä huomiota turvallisuuteen. Tämän vuoksi on tarpeen, että istuntoihin saapuvat toimittajat ja kuvaajat ilmoittautuvat vankilaan etukäteen, viimeistään keskiviikkona 10.9. Jos, toimittaja vaihtuu tulee sitä ilmoittaa myös etukäteen viimeistään edellisenä päivänä.

Ilmoittautuminen tapahtuu vankeinhoitoesimies Timo Ruohoselle sähköpostitse osoitteella: timo.ruohonen@om.fi. Ilmoittautumisen yhteydessä on ilmoitettava saapuvan henkilön nimi, syntymäaika ja yhteystiedot. Käräjäoikeudesta otetaan etukäteen yhteyttä niihin tiedotusvälineisiin, jotka ovat ilmoittautuneet ennalta.

Vankilaviranomaiset voivat omin perusteinsa evätä ilmoittautuneilta pääsyn vankilan tiloihin. ”

Samana päivänä käräjäoikeudesta tuli vielä uusi viesti (teksti kokonaisuudessaan alla):

Tiedotusvälineille

Aikaisempaa tiedotusvälineille osoittamaamme tiedotteeseen lisäyksenä ilmoitamme, että ns. Suomen Pankin jutussa on perjantaina 12.9.2008 sähköisillä tiedotusvälineillä mahdollisuus kuvata ja haastatella tarpeen mukaan jutun asianosaisia tai heidän avustajiaan Turun vankilassa valmisteluistunnon jälkeen alkaen noin kello 11-11.30.

Vankilaviranomaiset edellyttävät, että tuolloin saapuvien kuvaajien ja muun henkilöstön nimet ja syntymäajat ilmoitetaan etukäteen, viimeistään huomenna keskiviikkona vankilaan sähköpostitse osoitteella timo.ruohonen@om.fi.

Erkki Hämäläinen
laamanni

Turun käräjäoikeus
Sairashuoneenkatu 2-4
20100 Turku

gsm 050- 5928 690
puh. 010 3646 211
erkki.hamalainen@oikeus.fi

Hufvudstadsbladetin toimittaja Staffan Bruun oli ilmoittautunut ensimmäisen tiedotteen perusteella käräjäoikeuteen, mutta hän ei ollut huomannut toista ilmoittautumiskierrosta. Turun vankilan portilla 12.9.2008 häneltä estettiin pääsy seuraamaan oikeudenkäynnin valmisteluistuntoa.

Vankilaviranomaisten kanssa käytyjen puhelinkeskustelujen jälkeen Bruun sai luvan tulla seuraamaan pääkäsittelyä 15.9.2008.

Selvityspyyntö

Oikeustoimittajat ry pyytää oikeusasiamiestä selvittämään,

- 1) perustuiko toimittaja Staffan Bruunin pääsyn estäminen lakiin,
- 2) mihin lain säännökseen perustui median edustajien syntymäaikojen kerääminen etukäteen ja mihin tietoja käytettiin,
- 3) millaisia rajoituksia vankilaviranomaiset voivat asettaa vankilassa pidettävälle oikeudenkäynnille sekä
- 4) onko Turun käräjäoikeus menetellyt laillisesti siirtäessään oikeudenkäynnin yleisöjulkisuuden toteutumiseen liittyvää päätösvaltaa vankilaviranomaisille.

Perustelut

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan lain (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa) 14 § määrää, että suullinen käsittely on julkinen, jollei tuomioistuin 15 § perusteella toisin määrää. Turun raharyöstöjä koskevassa oikeudenkäynnissä tuomioistuin ei ollut määrännyt rajoitusta oikeudenkäynnin julkisuudelle.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on useammassakin päätöksessä korostanut oikeudenkäynnin korostetun julkista luonnetta. EIT on painottanut (esim. Hummatov v. Azeirbaidzan, 9852/03 ja 13413/04, 29.11.2007), että jo pelkästään oikeudenkäynnin pitäminen normaalin oikeussalin ulkopuolella – ja erityisesti vankilassa, jonne yleisöllä ei periaatteessa ole vapaata pääsyä – muodostaa vakavan uhan oikeudenkäynnin julkisuudelle. Tämän vuoksi valtiolla on korostettu velvollisuus tehdä ”kompensoivia toimenpiteitä” sen varmistamiseksi, että yleisö ja media saavat tiedon oikeudenkäynnistä ja pääsevät seuraamaan sitä vaikeuksista. Turvatarkastus ja henkilöllisyyden tarkastaminen portilla eivät sellaisenaan tarkoita, että oikeudenkäynnin julkisuudesta olisi tingitty.

Turun tapauksessa valtio ei tehnyt mitään kompensoivia toimia oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseksi. Kaikki toteutetut toimet olivat julkisuutta rajoittavia.

Oikeudenkäynnin julkisuuslain (HE/2006) perusteluissa todetaan, että oikeudenkäynnin yleisöjulkisuus toteutuu käytännössä yleensä tiedotusvälineiden kautta.

Oikeustoimittajat ry muistuttaa myös eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen 12.6.2002 antamasta päätöksestä Oikeustoimittajat ry:n kanteluun, joka liittyi Lahden käräjäoikeuden menettelyyn moottoripyöräjengeihin liittyvässä oikeudenkäynnissä. Päätöksessä apulaisoikeusasiamies totesi mm., että "tuomioistuimen puheenjohtajan tulee poikkeuksellisissa istunto-olosuhteissa erityisesti huolehtia oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisesta". Tätä periaatetta ei yhdistyksen käsityksen mukaan ole Turun raharyöstöjä koskevassa oikeudenkäynnissä noudatettu.

Oikeustoimittajat ry ymmärtää ja hyväksyy sen, että vankilassa pidetyissä oikeudenkäynneissä tehdään tiettyjä turvatoimia, joita normaalisti ei käytetä. Kaikkien toimien on kuitenkin oltava oikeassa suhteessa tavoitteeseen nähden.

Oikeustoimittajat ry ymmärtää myös sen, että rajallisen tilan vuoksi tiettyihin oikeudenkäynnteihin on ilmoitauduttava ennakolta. Tämä kuitenkin jo sinänsä haittaa oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumista, sillä lain selkeä lähtökohta on, että julkista oikeudenkäyntiä voi kuka tahansa tulla vapaasti seuraamaan. Tämän vuoksi ennakoilmoittautumiselle on yhdistyksen mielestä oltava hyvät perusteet.

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevassa laissa lähdetään siitä, ettei yleisön tarvitse ilmoittaa henkilöllisyyttään kuin poikkeustapauksissa. Poikkeuksena lain esitöissä mainitaan esimerkiksi sen varmistaminen, ettei paikalla ole alle 15-vuotiaita (HE 13/2006):

”Yleisön vapaa oikeus olla läsnä ja seurata oikeudenkäynnin kulkua tarkoittaa pääsääntöisesti sitä, ettei oikeudenkäynnissä läsnä olevan ole tarpeen selvittää tuomioistuimessa henkilöllisyyttään eikä perustella läsnäoloaan. Eduskunnan oikeusasiamies on muun muassa päätöksessään (27.6.2001, dnro 2028/4/99) katsonut, ettei oikeudenkäyntiä seuraamaan tulleita voida yleisesti kehottaa kertomaan nimeään esimerkiksi mahdollisten todistajien selville saamiseksi. Vain poikkeuksellisesti tuomioistuimella on oikeus tiedustella läsnä olevalta henkilöltä tämäläyppisiä tietoja, jos niillä on merkitystä tuomioistuimen käyttäessä tässä ehdotetussa laissa säädetyjä oikeuksiaan yleisön läsnäolon rajoittamiseksi. Tuomioistuimella olisi esimerkiksi oikeus tiedustella henkilön ikää, jotta alle 15-vuotiaan läsnäolo voidaan tarvittaessa ehdotuksen 20 §:n 2 momentin nojalla kieltää.”

Lakiin ja sen esitöihin nähden Oikeustoimittajat ry pitää ylimitoitettuna sitä, että toimittajia ja kuvaajia vaadittiin etukäteen ilmoittamaan nimensä lisäksi myös syntymäaikansa. Yhdistys pyytääkin oikeusasiamiestä selvittämään, mihin säännökseen syntymäajan kysyminen perustui ja mitä vankilaviranomaiset ovat näillä tiedoilla tehneet.

Toimittaja Staffan Bruunin pääsyn epääminen seuraaman julkista oikeudenkäyntiä on Oikeustoimittajat ry:n käsityksen mukaan ollut selkeästi oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen vastaista. Merkille pantavaa on, että pääsyn epääminen perustui vankilaviranomaisten, ei käräjäoikeuden päätökseen. Oikeustoimittajat ry:n mielestä oikeudenkäyntiä ei sen korostetun julkisen luonteen vuoksi voi pitää paikassa, jonne yleisö pääsee vain jonkin toisen viranomaisen kuin tuomioistuimen päätöksellä.

Oikeustoimittajat ry pyytää oikeusasiamiestä myös selvittämään, mitä tarkoitti ensimmäisessä tiedotteessa ollut maininta, että "vankilaviranomaiset voivat omin perusteinsa evätä ilmoittautuneilta pääsyn vankilan tiloihin". Mitä nämä perusteet edes teoriassa olisivat voineet olla ja mihin säännökseen ne perustuvat?

Oikeustoimittajat ry:n käsityksen mukaan vankilassa pidettävät oikeudenkäynnit ja niiden turvatoimet aiheuttavat nykyisin suurta haittaa avoimelle tiedonvälitykselle. Tällaisten vankilaoikeudenkäyntien määrä on kasvussa. Esimerkiksi noin viiden viime vuoden aikana Vantaan vankilassa käräjäoikeudet ovat istuneet noin 20 juttua, hovioikeus noin kymmenen ja korkein oikeus kaksi. Istuntopäiviä on tietysti tullut selvästi enemmän, koska vain harvoin vakavan rikosjutun oikeuskäsittely kestää vain päivän.

Vankilaoikeudenkäyntien käytännön ongelmista voidaan mainita se, että vankilaan mentäessä toimittajat – kuten myös muutkin – joutuvat luovuttamaan kännykkänsä ja Turun tapauksessa myös kannettavat tietokoneensa säilytykseen vankilan sisäänkäynnin läheisyyteen. Nykyaikainen tiedonvälitys on kuitenkin nopeaa, ja normaalisti toimittajat tekevät juttuja esimerkiksi tiedotusvälineiden internet-sivuille suoraan oikeussalista tai käyvät salin ulkopuolelta soittamassa tietoja toimitukseen. Turun vankilassa toimittajilla ei ollut edes mahdollisuutta kesken oikeudenkäyntiä käydä soittamassa portin pielestä, sillä etukäteen oli ilmoitettu, ettei istuntosaliin pääse takaisin.

Oikeustoimittajat ry on käynyt vankilaoikeudenkäynteihin liittyvistä ongelmista keskustelua Rikosseuraamusviraston kanssa hyvässä hengessä. Ongelmana on, että Risen käsityksen mukaan sillä ei ole mahdollisuutta laatia sitovaa ohjeistusta asiasta. Jokainen vankila siis luo omat tapansa toimia, ja tämä voi yhdistyksen käsityksen mukaan johtaa Turun vankilan toimintatavoissa kuvattuihin ylilyönteihin.

Vantaan vankila on laatinut omat, sisäiset ohjeensa vankilaoikeudenkäyntien varalta. Nämä ohjeet ovat Oikeustoimittajat ry:n mielestä varsin hyvät. Muutenkin yhteistyö Vantaan vankilan kanssa on sujunut hyvin, ja siellä on pyritty ottamaan huomioon toimittajien tarpeet esim. kuvauksen, haastattelujen ja kännykän käytön suhteen.

Oikeustoimittajat ry ei pidä hyväksyttävänä sitä, että esimerkiksi Vantaan vankilassa järjestetään oikeudenkäyntejä tuomioistuimen tilanpuutteen takia.

Näinhän tehtiin mm. talvella 2008 ensimmäisinä käsittelypäivinä ns. Karalahti-
jutussa, jossa vastaajia oli noin 20.

Oikeustoimittajat ry pitää tärkeänä, että oikeusasiamies tarkastelee myös
yleisellä tasolla sitä, voidaanko vankilassa pidettävän oikeudenkäynnin
julkisuutta rajoittaa oikeudenkäynnin julkisuuslaista poikkeavalla tavalla.

Oikeustoimittajat ry:n korostaa, että Suomea sitovien kansainvälisten
ihmisoikeussopimusten mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin
keskeisimpiä takeita on julkisuus. Tämän vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, ettei
oikeusistuntojen julkisuudesta tingitä turvallisuuden takia, vaan päinvastoin:
viranomaisten on huolehdittava oikeudenkäyntien turvallisuudesta, jotta
julkisuus toteutuisi.

Oikeustoimittajat ry pyytää, että oikeusasiamiehen päätös tässä asiassa
toimitetaan yhdistykselle myös sähköpostin välityksellä osoitteisiin
jarkko.sipila@mtv3.fi ja susanna.reinboth@nelonen.fi.

Helsingissä 29. tammikuuta 2009

OIKEUSTOIMITTAJAT RY

Jarkko Sipilä
040-5086169
jarkko.sipila@mtv3.fi

Susanna Reinboth
050-555 15 22
susanna.reinboth@nelonen.fi